

DIVIDEND SIYOSATINI TARTIBGA SOLISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING O‘RNI

Shamsitdinova Xonzoda mardonbek qizi

TDIU

xonshams@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada dividend siyosati va uni korporativ boshqaruvni to‘g‘ri tashkil etish orqali tartibga solishning ilmiy –nazariy asoslari tadqiq qilingan. Shuningdek, aksiyadorlik jamiyatlarida olib borilayotgan dividend siyosatining dolzarb muammolari va bunga sabab bo‘layotgan omillar tahlilqilingan va xulosalar berilgan.

Kalit so‘zlar: Dividend siyosati, korporativ boshqaruv, taqsimlanmagan foyda, aksiyadorlik jamiyati, likvidlilik.

Jahon iqtisodiy rivojlanishidagi moliyaviy qiyinchiliklar korporativ boshqaruv muammolariga e‘tibor qaratishni taqozo etmoqda. Korporativ boshqaruvning sifat darajasi kompaniyaga sarmoya kiritish imkoniyati to‘g‘risida qaror qabul qilishga ta‘sir qiladi, bu esa kapitallashuvining o‘ziga xos xususiyati bo‘lib hisoblanadi. Korporativ boshqaruvning muhim elementlaridan biri bo‘lib kompaniyaning bozor qiymatini maksimal darajada oshirish uchun iste‘mol qilinadigan va kapitalizatsiya qilingan foyda o‘rtasidagi nisbatlarni optimallashtirishga qaratilgan dividend siyosati hisoblanadi.

Ma‘lumki, aksiya o‘z egasiga aksiyadorlik jamiyatini boshqarishda ishtirok etish huquqini va dividendlar shaklida foydani bir qismini olish huquqini beruvchi qimmatli qog‘ozdir. Dividendlar kompaniyaning sof foydasining bir qismi bo‘lib, aksiyadorlar o‘rtasida ularga tegishli aksiyalar soni va turiga muvofiq taqsimlanadi. Boshqacha aytganda, dividendlar aksiyadorlarning mavjud aksiyalar bo‘yicha oladigan daromadlarining bir qismidir. Aksiyador tomonidan soliq solishdan keyin qolgan foydani (shu jumladan imtiyozli aksiyalar bo‘yicha foiz shaklida) aksiyadorga tegishli aksiyalarga taqsimlashda tashkilotdan olingan har qanday daromad dividend deb e‘tirof etiladi.

Dividend siyosati kompaniyaning aksiyadorlarga dividendlar to‘lashi kerak bo‘lgan foydani qo‘llash sohasidagi siyosati bo‘lib, u daromadni to‘liq to‘lash yoki undan keyinchalik daromad olish maqsadida daromadni qayta investitsiyalash bilan bog‘liq bo‘lgan harakatlari majmuidir. O‘zbekiston Respublikasida aksiyadorlik jamiyatining dividend siyosatiga muvofiq, dividendlarni to‘lashni va ularning manbasini belgilovchi tartib mamlakat qonunchiligi bilan tartibga solinadi.

Dividendlarni to'lash manbai bo'lib o'tgan davr uchun aksiyadorlik jamiyatining sof foydasi hisoblanadi. Agar kompaniyalar sof (taqsimlanmagan) foyda bo'lmasa, imtiyozli aksiyalar bo'yicha dividendlar o'tgan yillardagi taqsimlanmagan foydadan ushbu maqsad uchun maxsus yaratilgan zaxira mablag'laridan to'lanadi.

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga muvofiq, dividend aksiyaning nominal qiymatiga nisbatan foizda yoki har bir aksiya uchun so'mda belgilanadi. Dividendlarni to'lash quyidagi shaklda amalga oshirilishi mumkin: Dividendlar to'lashning pul shakli – masalan, kassadan naqd pul, plastik karoçhka, to'lov topshirig'i, pochta orqali to'lash. Bu holda dividendlar miqdorini aniqlash uchun turli xil variantlar qo'llaniladi. Boshqa (mol-mulk) shaklda, agar u kompaniyaning Ustavida nazarda tutilgan bo'lsa, xususan aksiyadorlik jamiyatlari aksiyalar, obligatsiyalar, tovarlar ko'rinishida beriladi. Dividendlarning darajasi, dinamikasi va to'lov barqarorligi kompaniyaning iqtisodiy salohiyati, moliyaviy imkoniyatlari, investitsiya jozibadorligini boshqarish muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Dividend siyosatining shakllantirish bosqichlari:

1. Kompaniyalarning dividend siyosati uchun shart-sharoitlarni belgilovchi asosiy omillarni hisobga olish

2. Aksiyadorlik jamiyatining moliyaviy strategiyasiga mos bo'lgan dividend siyosatini tanlash

3. Bitta aksiyaga to'g'ri keladigan dividend to'lovlari darajasi

4. Dividendlarni to'lash shakllarini aniqlash

5. Dividend siyosati samaradorligini baholash siyosati samaradorligini belgilash

Boshqacha qilib aytganda, dividend siyosatining asosiy maqsadi sof foydani dividendlar to'lash va qayta investitsiyalash uchun taqsimlashdir, bu esa ushbu kompaniyaning qiymatini maksimal darajada oshirish imkonini beradi. Shu bilan birga, sof foyda kapitallasuvi uning ishlab chiqarishni rivojlantirish, investitsiyalardan sof pul oqimini qayta investitsiyalash, yangi aksiyalar shaklida dividend to'lovlari amalga oshirish, (tijorat banklarida) depozit omonatining o'sishiga depozit foiz miqdorini yo'naltirish imkonini beradi.

Ta'kidlash kerakki, daromadni qayta investitsiyalash kompaniya uchun yangi aksiyalarni chiqarish bilan taqqoslaganda nisbatan arzon moliyalashtirish shakli bo'lib, uning faoliyati ustidan mulkdorlarni nazorat qilishning mavjud tizimini saqlab qolish imkoni yaratiladi. Kapitallashtirilayotgan foyda miqdorining oshishi aksiyadorlik jamiyatining mulkiy holatining oshishi, uning o'z mablag'lari ko'payishini ko'rsatadi.

Dividend siyosatining tog'ri yuritish har bir aksiyadorlik jamiyati manfaat korishi mumkin ya'ni, bu kelgusida:

– aksiyadorlik jamiyatining strategik rivojlanishini ta'minlash;

– kompaniya bozor qiymatini maksimal darajada oshirish;

– aksiyalarning bozor qiymatini oshirishga qaratilgan aniq choratadbirlarni aniqlash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABITOTLAR

1.2. O‘zbekiston Respublikasining “Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to‘g‘risida”gi qonuni, 2014.

1.3. O‘zbekiston Respublikasining “Korporativ boshqaruv kodeksi”, 2015.

2.1 Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni.

2.2. “Aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv uslublarini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 24-apreldagi PF-4720-sonli Farmoni.